

9. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 15.06.2004 р. № 1765-IV // ВВР. – 2004. – № 37. – С. 1434. – Ст. 449.

10. Гуцїн А.А. Організація та проблеми внутрішньогосподарського контролю на підприємстві // Фінанси та кредит. – 2010. – № 2. – С. 57-64.

11. Ефремов А.Н. Совершенствование инновационного механизма локального рынка нефти и нефтепродуктов: Дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.05. – Ставрополь, 2008.

12. Про затвердження Інструкції з контролювання якості нафти і нафтопродуктів на підприємствах і організаціях України: Наказ Міністерства палива та енергетики України та Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 04.06.2007 р. № 271/121 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 50. – С. 413. – Ст. 2063.

13. Остапко А.М. Кон'юнктурні дослідження українського ринку нафти і нафтопродуктів // Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право. – 2007. – № 2. – С. 182-189.

Надійшла до редакції 19.11.2012

Т.С. Новак

кандидат юридичних наук

(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)

УДК 349.2

ОХОРОНА ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ У ТВАРИННИЦТВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Статтю присвячено аналізу стану правового забезпечення охорони праці неповнолітніх у тваринництві, визначенню проблем у цій сфері та винесенню пропозицій щодо їх подолання.

Ключові слова: охорона праці, правове забезпечення, тваринництво, неповнолітні, сільське господарство.

Статья посвящена анализу состояния правового обеспечения охраны труда несовершеннолетних в животноводстве, определению проблем в этой сфере и вынесению предложений для их устранения.

Ключевые слова: охрана труда, правовое обеспечение, животноводство, несовершеннолетние, сельское хозяйство.

The article analyzes the legal status of safety of minors in livestock, the definition of problems in this area and proposals for overcoming them.

Keywords: labor protection, legal support, livestock, minors, agriculture.

Постановка проблеми. Усі громадяни України є рівними у своїх правах (в тому числі й у праві на охорону праці). Проте існують певні категорії працюючих, щодо яких законодавець встановлює особливі вимоги для забезпечення їм належних, здорових та безпечних умов праці, зокрема, інваліди, неповнолітні особи та жінки. При цьому існує певна специфіка охорони праці згаданих категорій працівників залежно від сфери економічної діяльності, в якій вони реалізують свою здатність до

праці. Не є винятком і сільське господарство, яке є досить небезпечною галуззю і характеризується високим рівнем виробничого травматизму.

Зазначимо, що в даний час у сільському господарстві набуває дедалі більшого поширення застосування праці неповнолітніх. За різними даними, у цій галузі економічної діяльності працює від 75 до 83 % усіх зайнятих дітей [1, с. 17; 2, с. 19-21]. Важливими чинниками залучення працюючих дітей у цю сферу фахівці визначають низькі вимоги до якості робочої сили, значні масштаби використання ручної праці, майже повну відсутність контролю за використанням робочої сили, толерантне ставлення громадськості до дитячої праці в сільському господарстві тощо [3, с. 58]. Трудові відносини за участю дітей й підлітків офіційно не оформлюються, і в результаті діти залишаються соціально незахищеними, в тому числі і в питаннях охорони праці. Це викликає потребу в проведенні наукових пошуків шляхів удосконалення правового забезпечення охорони праці неповнолітніх, які працюють у сільському господарстві, зокрема в одній із основних його підгалузей – тваринництві, що і становитиме мету даної статті.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання охорони праці неповнолітніх неодноразово актуалізувалося у працях як вітчизняних (наприклад, І.І. Шамшиної), так і зарубіжних (А.К. Тургієва, А.В. Луковнікова, Ю.А. Гусака-Катрича) вчених; проте існує ще низка проблем, які потребують вирішення.

Виклад основного матеріалу. У даний час особливості охорони праці неповнолітніх регламентуються насамперед гл. XIII Кодексу законів про працю України та ст. 11 Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII. Деталізуються ці заходи низкою підзаконних нормативних актів: наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження граничних норм підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми» від 22 березня 1996 р. № 59, наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх» від 31 березня 1994 р. № 46, наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій» від 21 травня 2007 р. та ін.

Якщо розглядати охорону праці неповнолітніх працівників саме в тваринництві, то на особливу увагу заслуговує розгляд питання щодо визначення правовими нормами видів робіт, на яких забороняється застосовувати працю цієї категорії працюючих. Це впливає насамперед із позиції міжнародних нормативно-правових актів – ст. 16 Конвенції Міжнародної організації праці № 184 «Про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві» має назву «Молоді працівники та небезпечні види робіт» і зазначає, що мінімальний вік для призначення на роботу в сільському господарстві, що через свій характер чи умови, в яких вона виконується, може становити загрозу безпеці та здоров'ю молодих осіб, є

не нижчим 18 років. Частина 2 цієї ж статті зобов'язує встановлення національним законодавством чи компетентним органом після консультацій із заінтересованими представницькими організаціями роботодавців і працівників видів професій чи робіт, на яких забороняється застосування праці осіб, молодших 18 років.

Аби повніше розкрити питання щодо визначення небезпечних робіт, на яких заборонено використовувати працю неповнолітніх у сільському господарстві, здійснимо порівняльну характеристику відповідного законодавства України та країн ближнього зарубіжжя. Отже, в Україні такі роботи визначені в наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх» від 31 березня 1994 р. № 46, у Росії – постановою Уряду Російської Федерації «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими чи небезпечними умовами праці, при виконанні яких забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років» від 25 лютого 2000 р. № 163, у Білорусі це питання регулюється постановою Міністерства праці Республіки Білорусь «Про Список робіт, на яких забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років» від 2 лютого 1995 р. № 13, у Казахстані – наказом Міністерства праці і соціального захисту населення Республіки Казахстан «Про затвердження Списку робіт, на яких забороняється застосування праці працівників, які не досягли вісімнадцятирічного віку, граничних норм перенесення і переміщення важких речей працівниками, які не досягли вісімнадцятирічного віку» від 31 липня 2007 р. № 185-п. Порівняння наведених нормативно-правових актів показує, що всі вони містять такі види робіт: збирання, транспортування та первинна обробка тютюну; обслуговування жеребців-плідників; обслуговування бугаїв-плідників. В Україні, Росії та Білорусі забороняється застосовувати працю неповнолітніх на роботах у колодязях, жижозбірниках, цистернах та інших ємкостях; на роботах усередині теплиць; консервувальником пантів. Законодавство Казахстану цих робіт не називає. На плантаціях опійного маку та бавовни забороняється застосування праці осіб молодше 18 років у Казахстані, Росії та Україні (причому українське та російське законодавство на плантаціях бавовни забороняє працю цих осіб тільки у разі поливу бавовни ручним способом). В Україні та Росії забороняється праця осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, на грензаводах і ветеринарними санітарами. Нарешті, кожна із зазначених країн у своєму законодавстві вказує певні види робіт, на яких не використовується праця розглядуваної категорії осіб: для України це – причіплювач на причіпних сільськогосподарських машинах; для Росії – роботи з обслуговування кнурів, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, зайнятий роботою на тракторах класу тяги 3 тонни і більше, а також на тракторах, обладнаних для застосування засобів хімічного захисту рослин; для Білорусі – роботи із застосуванням шкідливих речовин не нижче III класу

небезпечності; для Казахстану – роботи на плантаціях тростини і роботи з транспортування, приготування і застосування ядохімікатів, пестицидів, гербіцидів. Також в Україні та Білорусі допускається застосування праці осіб, не молодших 17 років (юнаків), на самохідних сільськогосподарських машинах за наявності в них посвідчення на право керування цими машинами, виданого в установленому порядку. Такий підхід відповідає і нормам міжнародного права, зокрема ч. 3 ст. 16 МОП № 184 «Про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві», яка надає право встановлювати в національних нормативно-правових актах чи компетентним органом після консультацій із заінтересованими представницькими організаціями роботодавців і працівників дозвіл на виконання певних робіт особам віком від 16 років за умови проведення попереднього професійного навчання й усебічного забезпечення безпеки та гігієни праці молодих працівників.

Узагальнивши проведене порівняння, робимо висновок, що позиція російського законодавця щодо робіт, на яких забороняється застосування праці осіб, молодших 18 років, найбільш жорстка, що, на нашу думку, є справедливим, оскільки зменшує ризик зловживань з боку роботодавців у разі використання праці цих осіб.

Розглянемо ситуацію в Україні, яка характеризується неузгодженостями загального законодавства у сфері охорони праці осіб у віці до 18 років зі спеціальними нормативними актами. Проведемо цей аналіз за підгалуззями тваринництва.

Спершу охарактеризуємо, на яких роботах забороняється працювати особам віком до 18 років у свинарстві. Особливо небезпечними тваринами у цій підгалузі є кнури-плідники та підсисні свиноматки. Роботи з обслуговування кнурів-плідників згідно з п. 121 Переліку робіт з підвищеною небезпекою, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 26 січня 2005 р. № 15, є роботами з підвищеною небезпекою. Проте водночас Перелік важких робіт і робіт із шкідливими й небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх (тобто спеціальний нормативний акт), затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я від 31 березня 1994 р. № 46, таких робіт не називає, обмежуючись заборонаю залучення неповнолітніх як конярів, зайнятих обслуговуванням жеребців-плідників, та тваринників, зайнятих обслуговуванням бугаїв-плідників. Галузевий нормативний акт з охорони праці – «Правила охорони праці в тваринництві. Свинарство», затверджений Наказом Держнаглядохоронпраці від 6 грудня 2004 р. № 269, у п. 13.2.5 говорить, що «при догляді за кнурами і підсисними матками слід бути особливо обережними, як при роботі з агресивними тваринами». Тобто знову не встановлює вікових обмежень для працівників, зайнятих обслуговуванням цих тварин. Звідси випливає, що сьогодні не існує заборони на залучення осіб, молодших 18 років, до обслуговування підсосних свиноматок і не потрібний дозвіл медичної комісії й комітету профспілки для допуску цих осіб до роботи з іншими група-

ми тварин. Вважаємо, що необхідно все ж таки встановити заборону на залучення осіб віком до 18 років до робіт із обслуговування кнурів-плідників та підсосних свиноматок і обмежити допуск працюючих від 16 до 18 років до обслуговування інших тварин за допомогою введення для цього обов'язкового дозволу медичної комісії, атестації робочих місць та наявності у працівників відповідної професійної підготовки. Це дасть змогу врахувати положення п. 3 ст. 16 Конвенції МОП № 184 «Про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві».

Важливим є також встановлення заборони залучення осіб віком до 18 років до робіт із обслуговування тварин, хворих на інфекційні хвороби. По-перше, такі роботи не вказані ні в загальному Переліку робіт із підвищеною небезпекою, ні в спеціальному Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх. У галузевих нормативних актах з охорони праці (відповідних Правилах) спостерігається таке: «Правила охорони праці в сільськогосподарському виробництві», затверджені наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 11 серпня 2000 р. № 202, в п. 4.4.14 забороняють допуск осіб, молодших 18 років, до обслуговування тварин, хворих на особливо заразні хвороби; вже згадувані «Правила охорони праці в тваринництві. Свинарство» в п. 13.3.29 містять аналогічну заборону; «Правила охорони праці в тваринництві. Велика рогата худоба», затверджені наказом Держнаглядохоронпраці України від 6 грудня 2004 р. № 268, у п. 13.5.13 забороняють застосування праці цих осіб на роботах з обслуговування тварин, хворих на заразні хвороби (зазначимо: не на особливо заразні); у «Правилах охорони праці в птахівництві», затверджених наказом Держгірпромнагляду від 6 жовтня 2008 р. № 213, та «Правилах охорони праці для господарств звірівництва», затверджених наказом Комітету по нагляду за охороною праці від 27 травня 1998 р., таких пунктів немає взагалі. Підсумовуємо: у птахівництві і звірівництві до обслуговування хворих заразних тварин зазначених осіб допускати не заборонено; у скотарстві така заборона існує; у свинарстві та інших підгалузях тваринництва заборона поширюється щодо обслуговування тварин, хворих особливо заразними хворобами. У контексті охорони здоров'я молодих працівників не слід диференціювати хвороби тварин на «особливо заразні» чи просто «заразні». Молоді працівники не повинні піддаватися впливу цих небезпечних біологічних факторів у жодному разі, тому потрібно включити роботи з обслуговування сільськогосподарських тварин, хворих на заразні хвороби, до Переліку важких робіт і робіт із шкідливими й небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх.

У ще одній підгалузі тваринництва – скотарстві, відповідно до галузевого нормативного акта з охорони праці «Правил охорони праці у тваринництві. Велика рогата худоба», крім уже згадуваної заборони застосування праці осіб у віці до 18 років на роботах з обслуговування

тварин, хворих на заразні хвороби, міститься вказівка на заборону залучення цієї категорії працівників до робіт у колодязях, гноївкозбірниках, цистернах, закритих ємкостях і камерах, силосних (сінажних) баштах. Останні з наведених робіт включені й до Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх. Разом з тим Примірною інструкцією з охорони праці під час механічного та ручного доїння (ПІ 2.1.00-092-2000) в п. 1.1 вказує, що «підлітки від 16 років допускаються до обслуговування худоби і доїльних установок з дозволу медичної комісії та за погодженням профспілкового комітету». Наголосимо: Примірною інструкцією встановлює обмеження, яких у галузевому нормативному акті немає. Хоча такі вікові і процедурні обмеження є абсолютно доцільними.

У птахівництві згідно з «Правилами охорони праці в птахівництві» забороняється допуск осіб, молодших 18 років, до робіт із підвищеною небезпекою (п. 2.5) та до робіт у колодязях, закритих ємкостях і камерах (п. 13.14). У п. 12.15, який встановлює вимоги безпеки під час догляду за страусами, у пп. 12.15.5 знаходимо вказівку: «особливої обережності при обслуговуванні страусів необхідно дотримуватися в репродуктивний період». Вважаємо за доцільне все ж таки встановити вікові обмеження (у 18 років) допуску осіб до обслуговування страусів у репродуктивний період з метою підвищення рівня захисту молодих працівників у цій сфері. Також Примірною інструкцією з охорони праці під час виконання робіт у птахівництві (ПІ 2.1.00-090-2000) у п. 1.2 вказує, що «особи, які не досягли 18-річного віку, до газациї яєць і тари не допускаються». На нашу думку, необхідно внести вказані роботи до Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх, оскільки закріплення їх лише в Примірній інструкції з охорони праці не надає такій забороні імперативності.

Нарешті, розглянемо, які роботи забороняється доручати особам, молодшим 18 років, у звірівництві. Відповідно до п. 10.3 «Правил охорони праці для господарств звірівництва» таких працівників не залучають до робіт, визначених у Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх, а відповідно до п. 10.13 – до робіт з основних технологічних процесів (обслуговування звірів, приготування кормів, миття сировини і тари, забій звірів, знімання шкурок, правка шкурок із використанням пневмопістолета; сушка, відкатка, протряска і доробка шкурок, санітарно-дезінфекційні роботи, навантажування і розвантажування кормів та інших вантажів, виконання робіт у холодильних і морозильних камерах). Такий підхід є в принципі правильним, єдине зауваження – для спрощення визначення робіт, на яких забороняється застосування праці осіб у віці до 18 років, потрібно внести роботи з основних технологічних процесів у звірівництві до Переліку важких робіт і робіт із шкідливими й небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх.

Резюмуючи, можна зробити **висновок**, що для підвищення рівня охорони праці сільськогосподарських працівників у віці від 14 до 18 років слід доповнити розділ 31 «Сільське господарство» Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх, такими роботами: з обслуговування кнурів-плідників та підсосних свиноматок; з обслуговування сільськогосподарських тварин, хворих на заразні хвороби; з обслуговування страусів у репродуктивний період; з газациї яєць і тари; з основних технологічних процесів у звірівництві. У примітці до вказаного розділу Переліку важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх, додати таке речення: «особи віком 16 років можуть залучатися до робіт із обслуговування сільськогосподарських тварин (крім тих, на обслуговування яких встановлено вікові обмеження 18 років) і доільних установок лише після попередньої атестації робочих місць, професійної підготовки та з дозволу медичної комісії».

Бібліографічні посилання

1. Пістун І.П., Хом'як В.В., Хом'як Й.В. Охорона праці в сільському господарстві (технічне обслуговування і ремонт машин сільськогосподарського виробництва) : Навч. посіб. – Суми, 2007.
2. Дитяча праця в Україні / Балакірєва О.М., Волинець Л.С. та ін.; Кер. авт. кол. О.О. Яременко. – К., 2000.
3. Праця дітей в Україні: тематична державна доповідь про становище дітей в Україні. – К., 2001.

Надійшла до редакції 13.07.2012

І.П. Орлов

здобувач

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 347.68

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЧИНІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ВІДМОВУ ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ, ТА ЇХ ВИДИ

Розглянуто характеристику правочинів, спрямованих на відмову від прийняття спадщини, розкрито їхні ознаки. Обґрунтовано доцільність класифікації правочинів, спрямованих на відмову від прийняття спадщини, за двома критеріями: за суб'єктивною спрямованістю та за характером вчинюваних дій.

Ключові слова: *правочин; спадкування; спадкоємець; відмова від прийняття спадщини.*

Рассматривается характеристика сделок, направленных на отказ от принятия наследства, раскрываются их признаки. Обосновывается целесообразность классификации сделок, направленных на отказ от принятия на-